

สรุปเนื้อหาการบรรยาย
โครงการสัมมนาทางวิชาการเพื่อการพัฒนาองค์ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชนในมิติต่างๆ
ครั้งที่ ๒/๒๕๖๐ หัวข้อ “การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ”
โดย นายแพทย์สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์ รองประธานกรรมการมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ
วันจันทร์ที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙ เวลา ๑๓.๓๐-๑๖.๓๐ น.
ณ ห้องประชุมเสวนา ชั้น ๖ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้รับเกียรติจาก นายแพทย์สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์ รองประธานกรรมการมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ และเป็นอดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข บรรยายพิเศษหัวข้อ “การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ” เมื่อวันจันทร์ที่ ๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๙ ที่ผ่านมา สรุปเนื้อหาสาระสำคัญได้ดังนี้

บทบาทของ กสม. กับการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ

ตามความเห็นของคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย^๑ กล่าวว่า กสม. “มุ่งตรวจสอบและคุ้มครองการละเมิดสิทธิมนุษยชน จัดทำรายงานเสนอความเห็นและมาตรการแก้ไขเสนอต่อนายกรัฐมนตรี และถ้าไม่มีการดำเนินการให้รายงานต่อรัฐสภาเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป รวมทั้งเสนอความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญในกรณีบทบัญญัติที่กระทบต่อสิทธิมนุษยชน และปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ รวมถึงเสนอความเห็นต่อศาลปกครองในกรณีที่ถูกคำสั่ง หรือการกระทำในทางปกครองกระทบสิทธิมนุษยชน และการฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรมแทนผู้เสียหายในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นส่วนรวม”

ดังนั้น กสม. จึงต้องเป็นกลไกในการขับเคลื่อนประเทศไปข้างหน้า ตามนโยบายเรื่องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ซึ่งจำเป็นต้องหาภาคีในการขับเคลื่อนนโยบายร่วมกัน

โดยทั่วไปคนเราเชื่อว่าจะต้องปกป้องสิทธิของตัวเองผ่านกระบวนการและกลไกยุติธรรม ซึ่งกลไกความยุติธรรมนี้เปรียบเสมือนกับโรงพยาบาลที่เมื่อไม่เจ็บป่วยก็ไม่จำเป็นต้องมาใช้บริการ แต่ถ้าอยากให้ประชาชนมีสุขภาพแข็งแรงไม่เจ็บป่วยก็ต้องสร้างหรือมีกลไกที่ส่งเสริมให้ประชาชนมีสุขภาพดี ดังนั้น กสม. จึงอาจเป็นเหมือนองค์กรที่ดูแลก่อนการเจ็บป่วย ซึ่งจะต้องเป็นกลไกส่งเสริมให้มีการป้องกันไม่ให้เกิดการละเมิดสิทธิ

แนวคิด A-I-C

A-I-C เป็นกระบวนการประชุมที่ก่อให้เกิดการทำงานร่วมกันเพื่อจัดทำแผน โดยเป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยน ความรู้ ประสบการณ์ นำเสนอข้อมูลข่าวสารที่จะทำให้เกิดความเข้าใจถึงสภาพปัญหา ความต้องการ ข้อจำกัด และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ เป็นกระบวนการที่ช่วยให้มีการระดมพลังสมองในการศึกษา วิเคราะห์พัฒนาทางเลือก เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนา เกิดการตัดสินใจร่วมกัน เกิดพลังของการสร้างสรรค์และรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชน

A-I-C มีขั้นตอนที่สำคัญ ประกอบด้วย

A : Appreciation (ขั้นตอนการสร้างความรู้) คือ ขั้นตอนการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นตอนนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคน แสดงความคิดเห็น รับฟัง และหาข้อสรุปร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ เป็นประชาธิปไตย ยอมรับในความคิดของเพื่อนสมาชิก

I : Influence (ขั้นตอนการสร้างแนวทางการพัฒนา) คือ ขั้นตอนการหาวิธีการและเสนอทางเลือกในการพัฒนา ตามที่ได้สร้างภาพพจน์ประสงค์ หรือที่ได้ช่วยกันกำหนด วิสัยทัศน์ เป็นขั้นตอนที่จะต้องช่วยกันหามาตรการ

^๑ ที่มา : คำแถลงคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย บันทึกความเห็นและข้อเสนอแนะ เรื่อง องค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญและองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญ และกรณี “การคว่ำรวม คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติกับผู้ตรวจการแผ่นดิน”, ๒๕๑๕

วิธีการ และค้นหาเหตุผลเพื่อกำหนดทางเลือกในการพัฒนา กำหนดเป้าหมาย กำหนดกิจกรรม และจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม

C : Control (ขั้นตอนการสร้างแนวทางปฏิบัติ) คือ การนำยุทธศาสตร์/วิธีสำคัญ มากำหนดแผนปฏิบัติการโดยละเอียด เพื่อควบคุมให้ปฏิบัติตามจนบรรลุเป้าหมายร่วมกัน

จากแนวคิด A-I-C สรุปได้ว่า การสร้างความรู้อย่างจริงจัง (Appreciation) ไม่ได้แปลว่าความรู้ที่สมบูรณ์ แต่เป็นความรู้ที่สามารถขับเคลื่อนสังคม และสามารถสร้างแนวทางการพัฒนา (Influence) โดยการสร้างการมีส่วนร่วม (Control) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และนำไปสู่เป้าหมายร่วมกันได้

แนวคิดสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา

หมายถึง การจัดการความรู้เพื่อเคลื่อนสิ่งยาก โดยการจัดการให้มีการสร้างความรู้ และจัดการให้มีการเรียนรู้ร่วมกัน ที่เรียกว่า “การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ” ในการนี้ต้องมี “หน่วยจัดการความรู้ที่เป็นอิสระ” ที่จัดกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวข้างต้นที่ไม่มีผลประโยชน์แอบแฝงของใคร นอกจาก ผลประโยชน์ของส่วนรวมเท่านั้น ประกอบด้วย

มุมที่ ๑ การสร้างความรู้ ด้วยการวิจัยเพื่อหาความรู้ในการแก้ปัญหาสังคมที่ต้องการ

มุมที่ ๒ การเคลื่อนไหวทางสังคม หมายถึง การที่สังคมเข้ามาร่วมเรียนรู้ ร่วมบอกความต้องการ นี่คือการจัดการเรียนรู้ ซึ่งต้องแปรความรู้ในมุมที่ ๑ ให้อยู่ในรูปแบบที่สังคมจะเข้าใจได้ง่าย เข้าร่วมได้ เรียกว่าความรู้เพิ่มอำนาจให้สาธารณะ (Empowerment) ถ้าปราศจากความรู้ที่ถูกต้อง สังคมจะเคลื่อนไปได้ยาก ไม่มีพลัง หรือเคลื่อนแล้วเพี้ยนไปทางอื่น

มุมที่ ๓ อำนาจรัฐ หรือ อำนาจทางการเมือง เป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ เพราะเป็นผู้ใช้อำนาจรัฐ บริหารการใช้ทรัพยากรของรัฐ และเป็นผู้ออกกฎหมาย

สามเหลี่ยมทั้ง ๓ มุม จะต้องประกอบกัน ไม่อ่อนมุมใดมุมหนึ่ง แม้มีนักการเมืองที่ดีเป็นมุมที่ ๓ แต่ปราศจากมุมที่ ๑ และมุมที่ ๒ ก็ไม่สามารถแก้ปัญหายากๆ ได้ เช่น ปัญหาห้วยบนดิน ประชาชนยังหลงใหลในการพนัน การยกเลิกห้วยบนดิน จึงยังถูกต่อต้านจากผู้ได้ประโยชน์จากห้วยบนดิน เป็นต้น

รูปแบบของ “สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” สามารถนำไปใช้ในปัญหาในระดับต่างๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นระดับประเทศ ระดับภูมิภาค ระดับหน่วยงาน ระดับครอบครัว และ ระดับส่วนบุคคล

กล่าวโดยสรุป กสม. จะสามารถขับเคลื่อนงานสิทธิมนุษยชนได้จะต้องมีการสร้างองค์ความรู้ และการสร้างความรู้จะไม่มีพลังหากไม่มีการสื่อสารที่ถูกต้อง ดังนั้นการสื่อสารที่ถูกต้องจึงจำเป็นต้องมีการสร้างการมีส่วนร่วมและกลุ่มเป้าหมายที่จะสื่อสาร

ทฤษฎีระบบ

การทำเรื่องยากให้สำเร็จจะต้องมองอย่างเป็นระบบ ดังนั้น กสม. จะต้องมองให้ออกว่าอะไรเป็นปัจจัยสัมพันธ์กันอย่างไร มีความซับซ้อนกันอย่างไร ซึ่งถ้า กสม. ไม่เข้าใจเรื่องความซับซ้อนจะดำเนินงานเรื่องสิทธิมนุษยชนในบริบทของประเทศได้ยากมาก

หลักการทำงานของ Dee Hock

Dee Hock ผู้ก่อตั้งบริษัทวิซ่าอินเตอร์เนชันนอล (บัตรเครดิตวิซ่า) คนแรก ได้สรุปว่าหลักการสำคัญในการทำงาน คือ ต้องพยายามให้คนที่มีความหลากหลายแตกต่างเห็นเป้าหมายร่วมกัน โดยหาหลักการทำงานร่วมกัน หรือหลักการที่เชื่อมั่นร่วมกัน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดการทำงาน คือ การวางแผนและการจัดการที่สอดคล้องกับเป้าหมายและหลักการดังกล่าว ซึ่งแทนที่เราจะตั้งเป้าหมายอย่างชัดเจน และเป็นเป้าหมายเล็กๆ แล้วพยายามให้ทุกคนทำงานร่วมกันในเป้าหมายที่เล็กและมีความชัดเจน บางครั้งเราอาจจะต้องทำเป้าหมายให้ใหญ่ขึ้น เพื่อให้ทุกคนได้ทำงานร่วมกันหรือมีเป้าหมายบางอย่างร่วมกัน ซึ่งอาจไม่ใช่เรื่องง่าย เช่นเดียวกับเรื่องสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นเรื่องที่หลายๆ คน อยาก

ให้มี อยากรให้เกิดการคุ้มครอง แต่ยังคงมีความเห็นแตกต่างกันในรายละเอียดว่าอะไรบ้างคือการละเมิดสิทธิ อะไรเป็นการคุ้มครองสิทธิ ในทางกลับกันก็อาจจะยังมองไม่เห็นโอกาสในการทำบางเรื่องไป แต่ในภาพใหญ่ยังเห็นด้วยกับการคุ้มครองสิทธิ ซึ่งแทนที่เราจะหาเป้าหมายร่วมกัน แต่กลับมองแค่การชี้ถูกชี้ผิด ดังนั้น เมื่อเราจะทำทำงานให้คนอื่นเห็นด้วยเราต้องชี้ให้เห็นเป้าหมายร่วมกันให้ได้ เพราะการมีเป้าหมายร่วมกันเป็นเรื่องสำคัญ ทำให้รู้สึกมีกำลังใจและเป็นพวกเดียวกัน

นายแพทย์สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์ ได้กล่าวในตอนท้ายว่า แนวคิดเรื่องการเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติกลับมาสู่ระบบซับซ้อนเรื่องความจริงกับความเชื่อ เมื่อ กสม. เป็นกลไกหรือองค์กรที่ต้องเสนอรายงานให้ผู้อื่นได้รับรู้ว่าอะไรถูกหรือไม่ถูก ถ้าเราสามารถทำให้ข้อมูลและความรู้เหล่านี้ไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันได้น่าจะดีกว่าการนำไปสู่การตัดสินว่าใครผิดใครถูก ซึ่งแน่นอนว่ามีคนผิดและคนถูก แต่การนำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันน่าจะทำให้สังคมดีขึ้นได้มากกว่าเดิมได้แต่จะทำอย่างไรได้บ้าง รวมทั้งยังได้เสนอว่า “คนทำเรื่องยากๆ ควรจะมีโอกาสได้ทำเรื่องยากๆ ภายใต้วงแวดล้อมที่อนุญาตให้ล้มเหลวได้”

